

Gárdonyi Géza: A PILLANGÓ

Egy este arra gondoltam, hogy a jó Isten teremtései között nincs boldogabb, mint a pillangó.

– De szeretnék pillangó lenni! – így szóltam magamban. – ide-oda röpködnék egész nap; mikor megéhezem, virágmézet ennék. Inkább még azt is kiállnám, hogy előbb hernyó legyek!

Hát lám, milyen az álom: egyszer csak érzem, hogy a szobám óriási nagy fává zöldül át; az ágyam vastag ággá vált, a paplanom meg nagy zöld falevélle.

Olyan illat csap az orromba, mint amilyen az almáslepény illata. Keresem, hol az almáslepény, hát látom, hogy a levéllé változott paplan olyan illatos. No, ha így van, én bizony megeszem a paplanomat.

Ki akarom nyújtani a kezemet, hogy törjek belőle, hát akkor látom, hogy nincs kezem. Kéz helyett lábam van, sok apró, s én magam zöld hernyó vagyok.

Itt egy kicsit megszeppentem, hogy Istenem, mi lett énbeblólem, de az almalevél annyira ingerelte az étvágyamat, hogy nem gondolkoztam másról többé: beharaptam és ettem.

Csudajó volt. Már az egész levelet megettem, mégse laktam jól, pedig akkora volt, mint én magam, még nagyobb is. Rámásztam hát egy másik nagy levélre és abba kezdtem.

Most már hernyótársakat is találtam. Haj, hogy utáltam őket azelőtt! Most bezzeg nem utáltam őket. Láttam, hogy nem bántanak engem, nem gonoszak. Miért is bántottak volna: a fa olyan nagy volt, hogy kényelmesen elfértünk rajta, sőt százszor ennyi hernyó is ehetett volna a fa leveléből. A fának meg nem is sokat ártottunk. A lerágott falevél helyett szemünk láttára nőtt a másik: lassan nőtt, de azért mink észrevettük, hogyan nagyobbodik minden órában.

Reggeltől estig zabáltam az illatos almalevelet. Akkor leszállt a nap és meghűsödött a levegő.

– Jó lenne most egyet aludni, – gondoltam magamban. – Bezzeg, ha ember volnék, mint tegnap voltam, most nem gondolkoznám, hogy hova hajtsam a fejemet.

Ahogy körülnéztem, láttam, hogy hernyótársaim mind egy irányban sétálnak: egy kiálló ág felé, és másznak ágról ágra, levélről levélre. Vajon hova mennek?

Megindultam utánuk. Annyi lábam volt, hogy könnyen esett másznom. Csakhamar egy szép fátyolpalotához érkeztem. Láttam, hogy egy lyukon be lehet bújni. A társaim után bebújtam.

De jó meleg volt itt. Nem borzongatott többé a meghűsült levegő. Csak most lehetett látni, milyen sok hernyó volt a fán, mert mind idejött. Voltunk valami nyolcvanan.

Elhelyezkedtem egy puha szögletben és néztem: hogyan kel a hold a fák között.

Hát szépen kelt. Olyan volt, mint egy nagy fényes ezüst tál. Sokáig bámultam volna, de más ragyogás vonta magára a figyelmemet: körülöttem olyan óriási nagy gyémántokat láttam, mint a féltetem. A hálónk külső része is el volt borítva ilyen gyémántokkal.

– Micsoda sok gyémánt ez? – kérdeztem a mellettem heverő hernyótársamat.

– Harmat, – felelte röviden.

Azután mindnyájan elaludtunk.

Másnap arra ébredtem fel, hogy a mi éjjeli szállásunk aranyhálóként ragyog körülöttünk. Tündéri pompa! A nap kápráztatóan fényes orcája most villant elő a felhők közül.

Társaink még aludtak. Én már éhes voltam: kimásztam a nyíláson, hogy reggelizzek. De alig dugtam ki az orromat, olyan hideg szél csapott meg, hogy dideregve húzódtam vissza.

Bezzeg jó a madárnak: annak meleg tollruhája van. Már mind föl is ébredt. Egy nagy sárgarigó a szomszéd fán furulyáz. Távolban meg a kakuk számlálja valakinek az esztendejét.

Társaim is fölébrednek. Jobbra-balra nyújtózkodnak és ásítognak. Kis idő múlva érzem, hogy a háló belseje megtelik melegséggel. A nap melege ez. Egy öreg hernyó megindul kifelé a nyíláson, utána a többi. A levegő nem hideg többé. A harmat gyémánt-gömbjei mindenfelé kisebbednek. Valamennyien nagy étvágygal látunk a reggelihez.

Egyszer csak nagy suhanással ott terem a fánkon egy olyan óriás madár, aminőt még soha nem is álmodtam. Rémülten látom, hogyan kapodssa be egyik hernyót a másik után. A társaim már ismerték, mert egyik a másik után vetette le magát a fáról. Én egy levélnek az alsó oldalára kucorodtam. Ott reszkettem, mint a kocsonya. Jaj nekem, ha engem is észrevesz! Szerencsére valami zaj támadt a kertben: a madár tovarepült.

– Micsoda madár lehetett ez? – kérdezem az egyik hernyótársamat, mikor a veszedelem után ismét előkerültünk. – Talán bizony ez a griffmadár, amelyikről a mesék beszélnek.

– Dehogy is griffmadár – felelte a hernyó –, közönséges rigó a cudar. Van olyan nap, hogy hatszor idejön, és tíz-húsz hernyót is bekapdos.

– Hát ez szomorú állapot, – feleltem borzongva.

– Bizony ezen a bajon nem segíthetünk, – mondotta a hernyó falatozva. – Legjobb levetni magunkat a fáról, aztán elbújni a fű közé, – akkor nem akad ránk.

– Hogy is ne! Hogy kitörjem a nyakamat!

– Már hogy törnéd ki, hiszen puha fűre esel!

Akkor jutott eszembe, hogy én most csak kis hernyó vagyok. A madarat is azért láttam olyan nagynak, mert hozzá képest az én testem kicsi.

Újra hozzá láttam az evéshez. Még feletáján se jártam a megkezdett almalevélnek, mikor rémülettel látom, hogy egy akkora óriás ember áll a fa mellett, mint a torony.

Az ember kinyújtotta a kezét, és egy nagy bűzös égő lámpát dugott közénk. A láng éppen oda csapkodott, ahol a legtöbb hernyó legelt. Engem is megégetett volna, de én még jókor levettem magamat a fáról és elbújtam a fű közé.

Ott eszmélkedtem aztán, hogy az ember se nagyobb, mint szokott lenni, csak én hozzám képest óriás. Mikor a veszedelem elmúltával újra felmásztam a fára, bor-

zalmas látvány tárult elém: hernyótársaim közül ötvenen is heverték ott szanaszét, holtan, össze-vissza pörkölten.

No, hernyónak lenni rettenetes állapot, gondoltam magamban; ha tudtam volna, hogy ennyit kell rettegnem, dehogy is kívántam volna pillangó lenni.

Abban reménykedtem, hogy ezentúl óvatos leszek: mihelyt madár jön vagy ember, azonnal lehemperedek a fáról. Hát, amint megint jött a rigó, le is hemperedtünk mindnyájan, csakhogy ez a menekedés se volt többé bizonyos: a fa alatt tyúkok és kakasok legelésztek, és alighogy lepottyantunk, húszat is felkapdostak közülünk. Én csak úgy menekülhettem meg, hogy egy üres csigahéj mellé estem, s hogy abba eszeveszett sebességgel bebújtam.

No hát a fű se bizonyos menedék!

Sokáig lapultam a csigaház belsejében. Hálát adtam a jó Istennek, hogy lakatlan volt a ház. Ha benne volt volna a csiga, bizonyosan kilökött volna a tyúkok elé.

Félnapig is ott éheztem, szorinkodtam, míg végre ki mertem bujni és föl merem mászni a fára. Most már többnyire a levelek alján tartózkodtam, és a fejemet csak annyira dugtam elő, amennyire az evéshez kellett.

Egy társam a szomszéd falevélen hasonlóképpen elrejtőzködve falatozott. Éppen szót akartam intézni hozzá, mikor látom, hogy egy darázsforma fekete testű bogár villámgyors röppenéssel száll reá és a farkán levő hosszú tűt beletűzi az oldalába.

– Jaj! – kiáltott a hernyótárs –, jaj de megszúrtak!

És ide-oda görbült fájdalmában.

Én egy összepöndörödött falevél alá húzódtam ijedtemben. Ismertem ezt a bogarat még emberkoromból. A tanítóm magyarázta, hogy fürkész a neve, s hogy tojásait a hernyókba rakja. Azt mondta a tanítóm, hogy a tojások akkor kelnek ki, mikor már a hernyó begubózza magát. Akkor a fürkész fiai megeszik a hernyót.

És eszembe jutott az is, hogy a tömérdek fajú mezei poloska között is van sok, amelyik hernyóval él. Mennyi veszedelem!

Így múltak a napok és hetek, míg végre annyira megnőttem, hogy megértem a gubózó állapotot.

Tömérdek nyálat éreztem a szájamban, s a nyálam, amint kicsordult, finom fehér fonallá változott. Fölmásztam egy kőfalra és olyan helyet kerestem, ahol az eső nem ver és a nap nem tüzel, sem a gyermekek szét nem rontanak.

Itt nagy buzgón körülfontam magamat a tulajdon nyálammal. Olyan burkot csináltam, mint a dió, csak hogy kisebbet. Sokáig dolgoztam, tovább egy napnál is. Mikor elkészültem, álmoság szállt meg, s az utolsó szálát is kieresztve, mély álomba szenderültem.

Meddig tartott ez az állapot, nem tudom, csak arra emlékszem, hogy mikor fölébredtem, kábult voltam. Testem körül valami kéreg nyomott. Csakhamar láttam, hogy az nem más, mint az én összeszáradt hernyóbőröm.

Tehát pillangó vagyok! – gondoltam leírhatatlan örömmel. Ki innen, ki a szabadba! A virágok közé!

Átrágtam a gubót és kibújtam.

Szárnyak voltak rajtam, de még nedvesek voltak és rám voltak csavarodva, mint a fürdő gyermekre a vizes ruha.

Oda másztam, ahol a nap sütött, s íme, a napnak meleg sugarainál percről-percre száradt és egyenesedett a szárnyam.

Két hófehér szárnyat kaptam a teremtőtől, fehérebbet a hónál és finomabbat a selyemnél. A lábam is fehér selyemmel volt bevonva. Már nem olyan rút és rövid volt a lábam, mint hernyó-koromban, hanem szép hosszú és finom alkotású.

A nap melegén csakhamar egyenesre terült mind a két szárnyam, mintha fehér tollakból rakták volna össze, de csillogott és ragyogott.

És a napfénytől elmúlt a kábultságom. Olyan erősnek és könnyűnek éreztem magamat, mint a pehely.

Fölrepültem. Micsoda boldog érzés lebegni a levegőben! Próbáltam fel és alá szállni, ide-oda lebegni-lengeni; próbáltam bukfencet hányni. Minden könnyen sikerült. Ha el is hagytam magamat, hogy leesek, oly lassan estem, hogy nem üthettem meg magamat.

No, most el a virágországba! Szedjünk mézet! Kábuljunk el a virágok illatától!

Egy gyönyörű vadrózsabokor piroslott felém. Arra lebegtem és leszálltam a legszébbikre: kinyújtottam a nyelvemet, hogy szedjek a virágporból.

Ekkor a testvéremet, Palit pillantottam meg a kertben. Dudát csinált tökből és az új szalmakalap volt a fején.

– No Pali, most láss csudát! – mondtam nevetve, s fölröppentem, repültem egyenesen hozzá.

Háromszor is körülrepültem, míg észrevett. Meg akartam csókolni. Ő azonban ahelyett, hogy örült volna nekem, így kiáltott fel:

– Haj micsoda szép lepke ez! Fogjuk meg, gyerekek!

Azzal lekapta a kalapját.

Ennek fele se tréfa, gondoltam magamban, s odább röpültem.

De a gyerekek nem akartak rólam lemondani. Utánam rohantak és úztek, kergettek.

Én eleinte csak könnyen cicáztam velük, de csakhamar észrevettem, hogy nem látok olyan jól, mint emberkoromban.

Palinak a kalapja egyszer el is csapott és én ijedten vergődtem alatta. De az volt a szerencsém, hogy a kalap az én testemhez képest akkora volt, mint amekkora az ember testéhez képest a templom. Amint Pali alája nyúlt a kalapnak, én a résen kiszálltam és a magasba repültem.

Ezen a napon betegen ültem a bokrok között. Palinak az ütésétől sajgott az oldalam.

Hát nappal nem jó járni, – ez már bizonyos. Megvártam, míg a nap leszáll, és a városi kertek felé indultam. A városi kertek tele vannak jószagú virággal és én szeretem az illatot. Ahol illat van, ott édesség is van. És én szeretem az édességet.

Egy kertből édes rezedaillat szállt felém. De a kert lehetett még emberi számítás szerint két kilométernyire. Csodálkoztam, hogy az illatot ilyen messziről megérezem. Emberi orral nem éreztem volna ilyen messziről.

A kert közepén emberi hajlék. Sokan ültek künn, s valami világosság ingerelte a kíváncsiságomat.

Mi lehet ez, nap-e vagy hold? Oh, ha én fényben fürödhetnék, ilyen tündéri szép fényben!

Elfelejtettem minden virágot és illatot, s egyenesen a világosságnak rohantam.

A világosság üvegburokkal volt körülvéve, de biz én lepke-ésszel nem tudtam: mi az üveg. Át akartam rajta törni, hogy a fénybe jussak.

– Nézzétek! – szól ekkor az egyik ember –, micsoda szép fehér szárnyú lepke. Az almafákon élő zöld hernyó lepkéje ez.

És hozzám kapkodott.

El kellett volna menekülnöm. Ki kellett volna rohannom a sötétségbe. De én dühös voltam, hogy nem bírom az üveget áttörni és azt gondoltam, hogy az ember nem bír megfogni, mikor röpdösök.

De megfogott.

Ujjainak nyomása alatt, azt hittem elájulok.

– Nézzétek – mondotta; – micsoda gyönyörű teremtés!

És ide-oda mutogatott.

Azután bevitt egy szobába és öldöklő folyadékot öntött a fejemre.

A folyadék mérge volt.

A fejem zúgott. Fuldokoltam. A mérge gőze égető láng gyanánt járta át a tüdőmet, s én a szörnyű kínban elájultam.

De nem haltam meg. A friss levegő újra életre keltett. El akartam repülni, de a kiállott gyötrelmektől olyan bágyadt voltam, hogy nem bírtam mozdulni s a mérge bűze és tüze annyira járt még, hogy a lábam reszketett.

Az ember, akihez kerültem, tudós volt. A szobában több mint száz holt lepkét láttam. Egy üvegszekrénybe voltak feltűzdelve s mindegyik alatt cédula. A cédulán a lepke neve, s hogy mikor fogták. Az ember sárga deszkát vett elő, s papírossal arra ragasztotta a szárnyamat.

– Lássátok – mondotta a gyermekeinek –, ez arra való, hogy a lepke szárnya kifeszüljön. Most adjátok ide a gombostűt.

Összeszedtem minden erőmet, hogy kiszabaduljak a ragaszték alól, de már lehetetlen volt. Az ember gombostűt vett a kezébe és keresztülszúrt velem, mintha egy embert vasrúddal szúrnának keresztül.

De kegyetlenek is az emberek! De jó is, hogy – fölébredtem!

(1903)